

SPORENE'S skjulte liv

Navn og typebetegnelse:
Ortofon Rohmann
Fabrikation: Ortofon, Danmark
Distribution: Verity Scandinavia
Cirkapris: 8.500 kr.

R Af Lennart Jarde

rundt om i verden, ikke mindst i USA, tales der om en renæssance for LP-plader, og analog gengivelse i det hele taget. Der bliver igen presset LP-plader af nye, små selskaber, og kvaliteten er god. Man anvender vinyl af høj kvalitet, og en master (presseform) bliver kun brugt til et fornuftigt antal plader. De gamle pladespillere findes frem, og suppleres ofte af rørgrej i antik eller ny udgave. Men det er ikke kun de inkarerede vinyl-entusiaster som har glæde af en ny pick-up. Selv om mange i dag mest lytter til CD, ville det måske være en god investering at anskaffe en ny pick-up.

Pladesamlingen, som sikkert repræsenterer en betragtelig vær-

di, vil nok blive glad for en nål som ikke laver grimme slidmærker i rillerne, men som i stedet graver ny vellyd frem. De nyudviklede nåletyper har stor anlægsflade, og aftaster dybere nede i rillen. Skader fra gamle (ofte større) slidte nåle påvirker altså ikke nødvendigvis gengivelsen. Plader, der tidligere har fået betegnelsen "dødsdømt" eller "ødelagt", kan med andre ord nu få nyt liv. Overfladestøj og støv generer

også mindre med en god nål. Selv ridser, som kan være nok så irriterende, kan forsvinde, fordi nålen ikke har kontakt

med rille- væggen tæt på pladens overflade. Subjektivt synes også de typiske LP-fænomener som pre- og post-ekko at blive mindre, måske fordi afsmitningen mellem rillerne er mindre langt

nede i rillen. Alt i alt en pæn sum af fordele.

Ortofons sidste high-end udspil, Rohmann, er virksomhedens bud på en kvalificeret moving coil-aftaster. Som altid med Ortofons dyre pick-up typer, er der tale om eksklusivt materialevalg og ditto finish.

Pick-up'en er på nogle punkter anderledes end forgængerne, så lad os se lidt på de tekniske detaljer.

DET PURESTE SØLV...

Ortophon har en lang tradition for eksklusive og anderledes materialer i deres konstruktioner. Et pick-up hus i keramik (mere præcist: aluminiumoxyd) er et eksempel. Selve spoletråden er et andet. I de senere MC-modeller har man excelleret i kobbertråd med en næsten ufattelig renhed. 99,999999 % ren kobber, også kaldt 8 nines (otte ni-taller) er i dag en realitet.

Motivationen for at bruge de sjældne (og dyre!) materialer er naturligvis både betinget af elektriske/gengivelsesmæssige egenskaber samt salgsmæssige/prestigeskabende effekter. På den elektriske side har vi et materiale med få og lange krystaller, samt mindre forurening og oxydrester i tråden. Dette burde bevirke en mere fri passage for de utroligt svage elektriske signaler.

Ny japansk teknologi har muliggjort fremstilling af sølvtråd med den imponerende "6 nines" renhed, og denne tråd bruges i Rohmann pick-up'en. Sølv som ledermateriale har både venner og fjender i kablernes verden, men generaliseringer er nok ikke sagen her, da vi i en MC pick-up har at gøre med længder, dimensioner og strømme/spændinger, som afviger fra alt andet i et hifi-anlæg. I øvrigt er det ikke valget af materiale i spoletråden alene, som bestemmer konstruktionens lyd! Mekanisk opbygning, magnetfelt, nåleslibning etc. er mindst lige så betydningsfulde parametre.

HUS AF ALUMINIUM

Ønsket at fremstille en high-end model med lidt mindre tegnebogs-fjendtlig udstråling har medvirket til pick-up'ens aluminiums-hus. De tidligere valgte materialer keramik og titanium har deres re-

**NÅR EN AF DE FÅ
EKSISTERENDE
PRODUCENTER
AF ANALOGE
PICK-UP'ER
PRÆSENTERER
EN NY TOPMO-
DEL, SKABER DET
STORE FORVENT-
NINGER HOS
ELSKERE AF DE
GAMLE, SORTE
VINYLPLADER.**

spektive fordele og ulemper.

Keramik-huset er dødt og hårdt, men fremstillingsmæssigt uhyre kompliceret. Titanium er hårdt, men ødelægger skæreværktøjet ved bearbejdning. Det er heller ikke ligefrem billigt. Aluminium er relativt hårdt og let, det er enkelt at bearbejde og billigt. Huset på Rohmann er fræset ud af en solid Al-blok. En efterfølgende overfladebehandling giver pick-up'ens flotte, blå farve.

Ortophon ønskede en konstruktion med et højere output end de tidligere topmodeller, men den traditionelt lave generatorimpedans skulle gerne beholdes. Det stiller nogle strenge krav til magnetsystemet. Neodymium som magnetmateriale er en selvfølge, og al magnetisk energi skal overføres til mellemrummet, hvor pick-up'ens anker med viklingerne af sølvtråd befinder sig. Det resulterede i nogle ændringer af Ortofons WRD (Wide Range Damping) system for at skabe mere plads. Resultatet er et output på 0.250 mV, ved en generatorimpedans på 6 ohm.

Pick-up nålen er den såkaldte "Ortho-Line", som først blev brugt til MC 7500. Det er en lidt mindre "analytisk" nål end den "Replicant

100" type som bruges til MC 5000. Men den har den eftertragtede store anlægsflade mod rillen samt den slanke profil. Selve nålerøret er kobnik, og af aluminium.

Pick-up'ens totalvægt er reduceret med 2 gram i forhold til MC 7500, og Rohmann pick-up'en vejer altså 9 gram. I forbindelse med tunge tonearme, som nok vil være et naturligt valg for en MC pick-up med lidt stift ophæng, flyttes altså resonansfrekvensen opad. Det er i den rigtige retning, fordi muligheden for at pladebuler anslår resonansen hermed mindskes.

STEP-UP MULIGHEDER

Under vores lyttetest blev der brugt flere step-up enheder. De oftest brugte var Ortofons egen T 3000 transformator, en Cotter trafo samt en aktiv MC step-up. T 3000 har en indgangsimpedans på ca. 6 ohm. Den tætte matchning mellem pick-up'ens udgangsimpedans og trafoens indgangsimpedans er vigtig med en step-up trafo. På den aktive step-up kunne der frit vælges en rent resistiv belastning, som først var 47 ohm. Dette blev efter kort tids lytning ændret til 20 ohm. Værdier i denne størrelsesorden passede efter vores opfattelse godt sammen med Rohmann. T 3000 er, som tiden skrider frem, ikke nogen helt dugfrisk konstruktion, og Ortophon burde måske overveje en revision og/eller en aktiv state-of-the-art step-up som alternativ. Ingen af de to trafoer var på højde med den aktive step-up i dette test. Mere om dette under afsnittet om lytteindtryk.

DE FØRSTE INDTRYK

Som udgangspunkt lyttedes med tonearmen monteret helt parallelt med pladen.

I tilspilningsfasen var både bas og diskant en smule tilbageholdt, noget som gradvis forsvandt med tilspilningen. Fra starten virkede gengivelsen af høj klasse, neutral og med fin definition af instrumenter og rum. Af gode grunde blev der ikke lyttet til så mange af High Fidelity Reference-CD'er, men det var en stor fornøjelse at gå på opdagelse

i den gamle LP-samling. En liste over de aflyttede plader findes længere fremme i artiklen.

Efter tilspilningsperioden begyndte et systematisk arbejde for at finde pick-up'ens stærke og svage sider. Som altid hos en hifi-komponent, er samarbejdet med det eksisterende anlæg ikke uden betydning. Rohmann er her en god samarbejdspartner, den har ikke nogen graverende svagheder eller særheder som vanskeliggør samarbejde med resten af udstyret. At fange en pick-up's akustiske fingeraftryk eller "sjæl" med få ord er naturligvis en umulighed, ja nærmest en strafbar forenkling af virkeligheden. Hvis vi alligevel skulle gøre et forsøg, er det for at give den følgende næranalyse en slags centrum for de mange ord og lytteindtryk. Et muligt bud for Rohmann er "smidig" eller "fleksibel". Det må vi straks uddybe!

KOMPETENT SPARRINGPARTNER

Under størstedelen af testen havde vi et eksemplar af MC 5000 (også venligst udlånt af Ortophon) som yderst kompetent sammenligningsgrundlag. Den blev monteret på samme pladespiller, så skift fra den ene type til den anden var et øjeblik værk. Generelt kan det siges, at skift af udstyr i test-øjemed bør ske med så lille en pause som muligt, da vores akustiske hukommelse hovedsagelig er af typen korttidshukommelse. Den imponerende detaljeringsgrad hos MC 5000 er svært at hamle op med, for enhver pick-up uanset fabrikat (og pris!). Diskanten er som konsekvens heraf et godt sted at starte analysen.

Vi syntes at der manglede lidt af den øverste top, og begyndte at eksperimentere med tonearmens hældning. En svag sænkning af armbasen gav det ønskede resultat. Det er ikke sagt at dette er det bedste for alle eksemplarer, man må selv eksperimentere. Under alle forhold må ekstreme løsninger frarådes, det handler om yderst små justeringer, i vores tilfælde 1-1,5 mm. Yderligere sænkning gav ikke nogen forbedring. Diskantområdet er glat, præcist og uden irritationsmomenter. Man får et klart billede af bækken, overtoner og "s"-lyde. Klangen er neutral, og virker na-

turlig og ægte. Helt op i det allertyndeste luftlag virker gengivelsen en smule afrundet. Transienterne gengives pænt, men når ikke helt op på MC 5000's niveau. Men dennes præcision har også en pris. Man kommer let til at fokusere på overtoner, mikrodetaljer og andre småting, som ligesom træder i forgrunden. Med Rohmann er der en behagelig sammenhæng i gengivelsen. Der er en tynd mikrofilm, som forhindrer de sidste brøkdeler af informationen at nå lytteren, men man får en dejlig helhedsfornemmelse. Der er mere valgfrihed. Lytteren kan selv bestemme, hvad han finder interessant i lyd billedet.

Det helheds-søgende og afslappede går også igen, når vi taler om efterklang og rumgengivelse, som bestemt er en af Rohmanns stærke sider. Når violinistens bue forlader strengen, og man lytter til det, der sker i lokalet, virker klangen ægte og har en klar relation til det instrument som lige har spillet. Forskellige koncertsale lyder også forskelligt. Ved rock og popmusik afsløres dårlige efterklangsenheder ubønhørligt.

MC 5000 kan naturligvis det samme, men det er som om den har en egen mening med hensyn til hvad der er interessant i en given situation. Lyse, høje overtoner bliver således prioriteret på bekostning af de mørke og lave.

Rohmann virker mere objektiv og troværdig.

LÆNGERE NED

Mellemtonen er praktisk taget pletfri, med fin gengivelse af både mands- og kvindestemmer. Der er ingen generende farvninger, betoning eller andre irritationsmomenter. Den tynde mikrofilm, som vi nævnte i forbindelse med diskanten, eksisterer ganske vist også her. Den kan nok siges at være et generelt træk hos Rohmann, da den findes også i basområdet. At rubricere fænomenet som "film" er måske også forkert. Det handler i al sin enkelhed om, at pick-up'en er uvillig til at give slip på de sidste, mikroskopiske detaljer i rillerne. Det er ikke noget man spontant lægger mærke til. Alt ser ud til at være i den skønneste orden, og det er først med en MC 5000 det bliver klart at visse passager faktisk indeholder et gram mere in-

formation, end Rohmann pick-up'en præsenterer.

Men så er der helhedsfornemmelsen. Hos Rohmann hænger det hele sammen, man lytter til musikken og bliver ikke distraheret. Vi ser en skov, og ikke en masse træer!

STRAM BAS

Basgengivelsen er nydelig, fast og neutral. Dybe orgeltoner eller basguitar, alt præ-

sente-resinaturlig størrelse, fristes vi til at sige. Der var ikke sporingsproblemer eller andet unaturligt med det plademateriale vi benyttede. I starten virkede bassen lidt tilbage trukket, men den faldt på plads under tilspilningen. Når man så har vænnet

sig til den neutrale og objektive gengivelse, virker mange andre konstruktioner upræcise og slørede. Rohmanns evne til at fokusere på helheden er også tilstede her, og prisen er ligesom før de sidste rester af transienter og klarhed, som altså bliver tilbage i tillens bund. Naturligvis spiller kvaliteten på resten af anlægget en stor rolle, og med et middelmådigt rum eller højttalere med "one note bass" er det ikke Rohmann, der sætter begrænsningerne. Kort sagt: der er meget få pick-up'er som præsterer at komme på højde med (eller overgå) Rohmanns niveau.

Stereoperspektiv og placeringen af instrumenterne er fremragende, og helt på højde med MC 5000. Sagt på en anden måde, så er det indspilningen og selve LP-teknologien, der sætter begrænsningerne. Der er den bredde og dybde som kan gengives, og for at bruge en næsten slidt frase, pænt med luft mellem de udøvende. Dynamisk er der heller ingen problemer. Et mægtigt orkestercrescendo gengives med al den kraft som teknologien tillader. Og instrumentalisterne bliver på sine pladser. Hele tiden. Det er rart at lydbilledet forbliver intakt, og ikke lader sig påvirke af pludselige transienter eller basbrøl.

STEP-UP

Som tidligere sagt blev der brugt flere, forskellige step-up enheder under testet. Lad det være

sagt med det samme; kun det bedste er godt nok, hvis man vil drage nytte af Rohmanns potentialer. Måske er T 3000 på visse punkter en bedre partner til MC 5000, da den modvirker en smule af pick-up'ens tendens til at fokusere på detaljer. Gengivelsen bliver mere afrundet, men mister også i præcision og farverigdom. Med Rohmann-pick-up'en blev tendensen til en afslappet gengivelse forstærket, og slutresultatet blev en smule for behageligt. De helt skarpe kanter forsvandt.

Tonearmsproblematikken har vi ikke berørt, men også her gælder, at man bør bruge alt det tegnebogen tillader. Pick-up'ens lavere vægt gør valget lidt nemmere, idet man kan forvente et godt samarbejde med lidt tungere konstruktioner.

IKKE KUN TESTPLADER

Det er en rendyrket fornøjelse at gennemgå den gamle samling analogplader og opdage nye ting. Gengivelsen fra en god LP med en topkvalitets pick-up er af høj karat, selv når sammenligningsgrundlaget er en førsteklasses CD. Det gælder specielt egenskaber som diskantgengivelse og lyttetræthed. Om det skyldes RIAA-korrektion, pladestøj og lidt 2. harmonisk forvrængning må være op til diskussion. En anden interessant forskel er, at de fleste

LP'er er analogt optaget, mens de fleste CD'er i dag kan betegnes som fuld-digitale.

Når hjernen efter nogle minutter har filteret pladestøj og båndsus fra, står vi tilbage med en oplevelse, det gør at den ene sorte plade efter den anden kører rundt på pladespilleren. O.K., der er mere støj, bassen er ikke så god som på CD og kanalseparationen kunne være bedre. Men der er tårnhøj transparens i mellemtoneområdet, og diskanten er helt uden øretrættende elementer. Og det findes en ufattelig bunke god musik, som ikke er, og aldrig bliver overført til CD...

MUSIKKEN

Under testen blev der lyttet til musik fra alle tænkelige stilarter og tidsperioder. Vi begynder med det klassiske, og finder Mozart's violinkoncerter med Arthur Grumiaux (Philips 6996 003). En flot optagelse, hvor der udover Grumiaux violin opleves både rum og det ledsagende kammerorkester (fra London Symph. Orchestra) under Colin Davis. En anden klassiker, R. Strauss' Also Sprach Zarathustra med Zubin Metha og Los Angeles Phil. (London CS 6609) er uvurderlig, både med hensyn til dynamik og en kompleks orkesterindsats. Cellostykker med Janos Starker på en tidlig digital Denon (Denon OX-7140-MD) er et andet eksempel. En fantastisk presning, og masser af detaljer, fra cellistens vejtrækning til klaverets pedalstøj. Afslutningsvis en klaverplade med Liszt's h-mol sonate (Erato STU71433) og Mozart's klaverkvartetter (Philips 412 399-1).

Blandt jazzpladerne kan nævnes Jan Garbarek (ECM 1135) med mageløst trommespil af Jon Christensen, samt en amerikansk plade med Bob James (CTI 6043). Flot presning med basguitar og et trommesæt i høj klasse. Iblandt de mere populære sager findes en lidt overset LP fra den engelske gruppe Yes med titlen Relayer (Atlantic SD 18122 0698). Kompliceret, svært tilgængelig musik i et til tider faretruende tempo (lyt til den på et dårligt anlæg, og man løber skrigende bort...!!). Med pick-up og anlæg i referencelasse fin-

des myriader af detaljer, farver og et imponerende musikalsk univers, som vinder ved gentagne gennemlytninger. Et par afsluttende eksempler er Jennifer Warnes "Famous Blue Raincoat" (Cypress Records 661 111-1) samt Jan Hammer Group med "Oh Yeah?" (Nemperor Records NE 437 0698).

Dejlige plader med god musik samt krævende øvelser for pick-up'en.

KONKLUSION

Ortofon's sidste skud på stammen har været et meget positivt bekendtskab. Rohmann pick-up'en har mange gode sider og få skønhedspletter. Pick-up'ens evne til at formidle en sammenhængende lyd og skabe et troværdigt musikalsk helhedsindtryk er nok det stærkeste trumfkort. Det gælder også for stereoperspektiv og rumfornemmelse, som virker helt overbevisende. Det er en helheds-søgende gengivelse, befriet fra irriterende nålestik og mystiske betoning. At der så alligevel er detaljer og farver giver blot ekstra plusser i kanten.

De få mangler ved pick-up'en kan sammenfattes ved en slags magelighed, som efterlader den sidste rest information i pladerillen. Heldigvis opfattes det ikke som en mangel ved et bestemt frekvensområde, men mere som en måde at gengive på. Hvis man er ynder af skarptskårne transienter og mikrodetaljer, skal man nok kigge efter noget andet, men her har Ortofon også nogle ganske kompetente bud.

Det høje output er naturligvis et stort plus. Alle bestræbelser på at øge signal/støjforholdet må siges at være positive, når man samtidig beholder pick-up'ens kvalitetsniveau. Pris/kvalitetsrelationen skal også diskuteres, og det er vores opfattelse, at man får en relevant vare for pengene. Jo højere det grundlæggende kvalitetsniveau er, jo mere koster de sidste procent forbedringer. Det fine materialevalg samt finish er heller ikke gratis. Hvis man leder efter en ny pick-up til en god samling LP'er, så kan Rohmann absolut anbefales. Pladerne bliver glade, og der er fremfor alt musik, der formidles. ■